

ՀԱՆԱԳԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ԻԴԱՒԱՌԻՆ ՔԵՐՍՈՆԻ, ԻՊԵՍԱՐԱՊԻԱ ԵՒ ԻՓՈՏՈՂԻԱ

(Շարադարութիւն.)

Կամենից կամ Բամենեց, նահանգական քաղաք Փոտոլիոյ՝ մեծ եւ հին բերդով որ շինած է բարձրաւանդակ աւառածի վերայ։ Քաղաքի շրջանակն է խորագոյն ձոր, որոյ միջովը կապակ գրադաքը Սմորիի գետը. միայն երեք մուտք ունի քաղաքը, որ ամրացած են բերդով եւ աշտարակներով։ Այս ձորի վերայ շինուած քարաշէն բարձր կամարակապ կամուրջն է, որոյ մէկ ծայրն բերդի մէջն է, եւ միւսը քաղաքը. մտանք մենք քաղաք։ Քաղաքը բեռ ոչ այնքան մեծանիւտ է ինչպէս ժողովուրդը, բայց իւր գեղեցկութեամբը անկից ետ չմնար։ Եւրոպական ճարտարապետութիւն է բոլոր շինութեանքը, եւրոպական քաղաքական խիտ շինութեանքով եւ բազմամարդ, ամենայն տեղն աշտարակով։ Երեսնի էր Ռուսաց պատերազմը այս քաղաքի վրայ 1651 թուականին, որ այն ժամանակը մնաց անտակ, բայց ժամանակը 1672-ին առին Լեւոյ ձեռքէն, եւ Լեւոյ քսանեօրը տարի ետքը կրկին գործնաւոր յետ առին, ապա 1793-ին անցաւ Ռուսաց կայսերութեան հովանաւորութեան ներքեւ։ Բնակիչը կամարուին այստեղ մինչեւ 40,000, ըստ մեծի մասին Լեւոյ եւ Զրեայք։ Լեւոյ ունին 6 հողակապ եւ մեծամեծ եկեղեցիք, եւ Ռուսք երեք. կայ այստեղ Կիմնազիա, Հոգեւոր ճեմարան Ռուսաց եւ այլ մասնաւոր դպրոցք, եւ քանի մի սինակոլայք Հրեից։

Կիլիցիան մայրաքաղաքի Հայոց գաղթականութիւնը իլեհաստան։ Առաջին եւ մեծ ցրտիցն Անեցոյց ի Լեհաստան եւ ի Մոլդաւիա սկսաւ 1060 թուին, երբ Պարսիկները կողոպտեցին Անին. երեք տարի ետքը կրկին մեծ բազմութիւն զիմեցին այն կողմերը, եւ իմերջոյ 1606 թուականին Շահ-Աբբասին ժամանակը։ Այս մեծ մասն Անիի Հայոց վերջապէս հանգիստ գտան իրենց, ինչպէս ասացի, Մոլդաւիոյ շատ տեղերը եւ Լեհաստանի մեծ քաղաքները, Իվով եւ Կամենից, եւ վերջը մեծամեծ արտօնութիւններ ընդունեցան Լեհաստանի բազաւորներէն։

Աւանդութիւնը կնարտաւորէ Կամենիցի մէջ կային 1000 տուն Հայք, անուանի վաճառականք. կար այնտեղ Ազգային Դատարան եւ Արքեպիսկոպոսարան. բայց մեծ հրդեհէ մը ետքը Կամենից մեծ կորուստ ունեցաւ։ Իսկ ազգային կրօնքին կորուստը, որ եղաւ անարժան Նիկոլ եպիսկոպոսին դաւանանքամբը, շատ սոսկալի էր, որոյ դէմ խեղճ ազգը 20 տարիէն առնի զիմացաւ, եկեղեցիներն փակած եւ անհովիւ եւ անտէր մնալուն. եւ երբ պաշտպանութիւն չգտան իրենց եկեղեցոյ Հայրապետներէն, ըստ որում այն ժամանակը Էջմիածին Պարսից տերութեան կալականքը, խեղճ Հայերը ակամայ զոհ եղան հոռոմեականութեան, եւ այժմ նոցա որդեղը հայ լինելը եւ ճանաչելը դժուար է։ Հայի աղճատուող աղջանուկներ կ'կրնն՝ մի միայն Հայ ճանապարհորդին սիրտը ճմլելու համար։ Կամենիցի մէջ այժմ կայ 300-ի չափ Հայ, երէ կարելի է նոցա Հայ անունը տալ։ Նոքա ըստ ամենայնի կրօնքով, լեզուով եւ այլ սովորութեամբ Լեհացի են դարձած. այլ եւ այս քանի տարի է որ նոցա եկեղեցին Հայ ժամաստցութիւն ալ դադարէ է, ըստ որում հայազգի երկանեան Հ. Ռաֆայել քահանային մահուանէն ետքը կնովուէ գնտա Լեհացի քահանայ։

Մեր առաջին պարտքն էր Հայոց եկեղեցիներն հարցանել։

Տարին զմեզ առաջ սուրբ Աւետեաց եկեղեցին։ Անաղին հաստ քարաշէն սարսափ մէջ է այս եկեղեցին, հայաձեւ կամարներ հանած միջնակոյմը, եւ շատ հին շինութեանց աւերակներ կերեւին մէջը։ Եկեղեցին է փոքրիկ՝ ուրը կամարներով միացած զմերթով. ունի Հայի վերնատուն։ Մէջը զիտեւոս արժանի է Մելքիսեղ կարօղիկոսին գերեզմանը աջակողմեան դառը՝ աւազանին տակը՝ փոքրիկ մարմարիոնեայ անկերձանիլ արձանագրութեամբ. իսկ մարտը քարի վերայ հայկական քանդակագործութեամբ՝ նորա կիսարձան պատկերը ամբողջ եպիսկոպոսական զգեստով, բազով եւ գաւազանաւ դրուած կայ պատի մէջ։ Պատմութիւնը կրհաստաւորէ որ այս կարօղիկոսը Շահ-Աբբասի բռնութենէն փախստականի պէս գնացած էր Իվով 1624 թուականին. ուր եւ ձեռնադրեց զանարժան Նիկոլ արեղայն եպիսկոպոս, եւ յետ նորա բողոյով այնտեղ զայն անարժան անձը, ինքը եկաւ մինչեւ Կամենից, եւ այն տեղերը վախճանելով բազաւցաւ այս եկեղեցին։

Այս եկեղեցոյ պարսպին մէջ այժմեան քահանայն իրեն համար պարտեղ շինելով՝ ցանկապատ ըրեր է հին գերեզմանաքարերով՝ հայերէն արձանագրութեամբ, շատ անվերձանիլ։ Կային եւ նոր գերեզմանաքարեր, բայց միայն հին գերեզմանաքարի թուականը նշանակեցի յիշատակարանիս մէջ, որ էր այս. «*Թիին Հայոց չոր հանգեաւ եւ քաղցաւ Պան Յակոբ որդի Ամիրմանայ*»։ —

Ժողովեցան այստեղ քանի մը Հայեր, մեծ փառքով ընկալան զայցելուն, եւ տխուր զգացմունքով մը կնային մեր վերայ. այնպէս որ քանի անգամ եւ իմ արտաառքս չկարողացայ ծածկել նոցա հայեցումքէն։ Նոքա ցոյց տուին մեզ այս պարսպի մէջ հին շինութեանքներ կրօնաւորաց եւ կոստանաց՝ աստիճաններով դեպի առաջի ձորակը, բայց նոցա հետքն անգամ չեն երեւիր։ Այս եկեղեցոյ առաջին շինութիւնը երբ լինելը անյայտ է, բայց երկրորդ նորոգութիւնը եղած է 1597 թուականին։

Եկեղեցոյ յիշատակարանը բոլորովը մինչեւ ցայսօր կապահանուի ամբողջութեամբ նոյն իսկ ճշդութեամբ ինչպէս կրէ Հայր Մինաս Բժշկեան Վենետիկ վարդապետը իւր ճանապարհորդութեանը մէջ, երես 152։

Աւետեաց եկեղեցոյն մօտ է եւ սուրբ Նիկողայոսի եկեղեցին. ուր գնացիք բազմութեամբ մեր անձանք համագեաց։ Այս եկեղեցին է երեսնի յիշատակ մեծագործութեան Անեցի Հայոց։ Վեց սիւնի վերայ կանգնած է հայկականի նման խառն եւրոպական ճարտարապետութեամբ՝ բարձր ընդարձակ եւ շատ փառաւոր. ունի վեց խորան։ Աւագ խորանն է բարձր եւ երեսնի շինուած, բայց լատինաձեւ։ Այս տեղ է հրաշագործ պատկեր սուրբ Աստուածածնի, զոր տեղւոյն անկզու Հայերն ալ կանուանեն «Հաճկատար Աստուածածին»։ Լեհացի քահանայն, զոր տեսանք եկեղեցոյ աւանդատանը մէջ՝ էր նոր եկած անփորձ եւ քաղաքականութիւնէ զուրկ երիտասարդ, որ արդուն վերայ նստած ժամակը կ'կարդար։ Նա ընկալաւ զմեզ անտարբեր կերպով, եւ երբ խորհեցիք ցոյց տալ մեզ Հաճկատար Աստուածածնի պատկերը, եկեղեցոյ յիշատակարանը եւ

այլ հնութիւնք, նա պատասխանեց որ ոչինչ տեղեկութիւն չունի նա մեր խնդրածներուն: Շնորհ ունիմք եկեղեցւոյ երեցփոխանին, որ իսկոյն ներկայանալով հրաւիրեց զմեզ տեսնել մեր խնդրածը: Կցաւիմ որ այս նային անունը մոռացայ: փոքր ինչ զիտեր սա հայերէն, եւ շատ բաներ պատմեց մեզ կէս հայերէն՝ կէս ռուսերէն եւ կէս լեհերէն: Բացաւ աւագ սեղանին պատկերին վարագոյրը. մենք մեր ուխտը եւ աղօթքը կատարեցինք այն հրաշագործ պատկերին առաջը խորին ջերմութեամբ անհատաբար եւ խոր մտատանջութեամբ: Այս սրբազան աւանդը է Ղուկաս աւետարանչին նկարածը (ինչպէս պատմեցին): Հայր Անիկն բերած են այս տեղերը. զանազան հայածանաց գերութեանց եւ դարաւոր բաժանութեանց մէջ իրենց հոգւոյն նետ փախուցներ, եւ այս փառաւոր տաճարին մէջ դրած են: Երեք կանգուն կլինի սորա երկայնութիւնը, եւ լայնութիւնը հաւասարաչափ, եւ ծածկուած է մասն մասն ոսկւով արծաթով եւ պատռակաւ քարերով՝ որ ժամանակ ժամանակ ջերմեռանդ ուխտաւորաց նուէրքն են եղած: Միայն դեմքերն եւ ձեռքերն է մնացած տեսանելի: Աստուածածին բազմած արօրի վերայ, զիրեն ունելով իւր Աստուածորդին. երկուքին դեմքն ալ շատ պայծառ գեղեցիկ կարմրագոյն, խոշոր եւ սեռաւ աչքերով եւ յօնքիւ: Մենք չտեսանք պատկերին այն մակագրութիւնը, զոր օրինակել է Հայր Բժշկեանը, քե եւ իսպառ անվերծանելի. այն պատկերէն վեր խաչկալին վերայ խոշոր ոսկեգրով գրուած է հայերէն մաքուր երկարագրով. «ԱՊԱՍՏՈՒՆ ՄԵՂԱՍԻՍՏԱՆ»:

Պատմութիւնը կաւանդէ քե երբ Օսմանեանք առին Կամենից, այս տեղի Հայք գերի գնացին Ազգերման, եւ տարին իրենց նետ այս պատկերն. եւ երբ հաշտութիւն եղաւ, ինչ ժամանակ կղանային իրենց տեղը եւ կանցնէին Դանուբ գետը, մեծ ալեկոծութենէ ազատեցան՝ երբ զիմեցին այս պատկերին շնորհացը: Շատ են եւ այլ հրաշագործութիւնք պատկերին, ինչպէս կպատմեն տեղւոյս ժողովուրդը, եւ մինչեւ ցայսօր ամենայն քրիստոնէից երեսելի ուխտատեղի: Այս պատկերին բարձր սեղանին ճակատը կայ մեծ պատկեր մի սրբոյ Լուսաւորչին, մի կողմը Տրդատ Բագաւորը եւ միւս կողմը Աշխեն Բագուհին ծռակի վերայ Լուսաւորչի առջեւը չոքած:

Աւանդատան մէջ կային շատ պատկերներ եպիսկոպոսաց եւ աշխարհական անձանց, որոնց համար ասաց երեցփոխանը քե այն ամենքը հայ եպիսկոպոսաց եւ երեսելի անձանց կենդանագիրք են:

Եկեղեցին ունի երեք դուռ, որ կրացուին եկեղեցւոյն ընդարձակ սրահին մէջ որ կըրջապատէ բոլոր եկեղեցին: Այս սրահին մէջ՝ եկեղեցւոյ հարաւային դրանը քով կայ մի մարմարոնեայ գերեզման, որուն արձանագրութիւնը եկեղեցւոյ պատին վերայ դրանը քովն է՝ այսպէս գրած.

ԵՐԵՄՍ ԱՅՍ ԵՐ ՊԱՆԱՐԱՆ,
ՄԱՐՄԵՆԱՅ ԻՄՈՅ ԻՅՈՐ ՄԱՆՈՒԱՆ,
ԶԻ ՍԱ ԵՐ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՅԱՆ,
ՈՎԱԴԷԷՍ ԱՅՐ ԱՇԽՈՒԱԿԱՆ,
ՍԱ ԵՐ ԵՐԱԿԷՔ ՓԱՐՄԻԱՅԱՆ,
ԵՐԵՄԱՆՈՒ ՄԵՐԶ ԳԻՒՂԱԿԱՆ,
ԳԱՆԱՔԵՌՈՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ,
ՏԱՆԵ ՈՐԴԻ ԲԱՐԱՂԱՄԵԱՆ,
ՍԱ ԵՐ ԵՂԵԱՂ ԵՐԵՄԱՄԵԱՆ,
ՅՈՐԺԱՄ ԵՂԱՍ ԿԵՆԻՆ ՎԱՅԱՆ,
ՀԱՅՈՅ ՄԵԾԱՅ ԵՐ ԹՎ. ՌՅԶԶ-ԻՆ ԵՍ ԱՅԻՆ:

Հիսիսային դրանը դեմն է զանգակատունը՝ փառաւոր եւ բարձր շինութիւն, եւ տակն մատուռ սրբոյն Ստեփաննոսի. պատին մէջն տեսանք քարի վերայ փորագրած անձանօք պատկեր մի խաչելութեան, տակը հին հայացի զգես-

տով երկու զլիարաց մարդիկ ծռակի վերայ: Մենք ժամանակի կարճութեանը նայելով չկարողացանք կարգալ արձանագրութիւնը, բայց ընթերցողին հետաքրքրութիւնը կրնայ լեցընել Հայր Բժշկեանին ճանապարհորդութիւնը. քեպէտ նորա համար ալ արձանագրին շատ տեղը անվերծանելի եղած է:

Եկեղեցւոյ պարսպին մէջ կային քանի մի հին եւ նոր շինութիւնք, որոնց համար պատմեց մեզ ծերունին քե այն տեղն եղած է բնակութիւն Կամենիցու հայ եպիսկոպոսին եւ կրօնաւորաց, մինչեւ Յովսէփ Գրիշրովովից հայ եպիսկոպոսին ժամանակը, երբ Կամենիցի առաջնորդութիւնը միացաւ Մոլդովի առաջնորդութեանը հետ, եւ այն կարգաւ գնաց մինչեւ Անտոն Վարդերեսիչ հայ եպիսկոպոսին ժամանակը:

Իսկ սուրբ Լուսաւորչի եկեղեցւոյ աւերակներն հազիւ հազ կերեսին, բայց իմի փառաւոր հնացեալ դրանէն մարմարոնեայ սեամբ եւ բարաւորաւ, զոր Հայր Բժշկեանը կանուանէ դուռն վանատան տաճարին. որուն վերայ կարդացինք. *գորութիւն իմ եւ օղնութիւն իմ տէր եւ եղեւ ինձ խիբկութիւն. Գարուն Յովանէս շինել տուաւ զի կեր. . . րվ. ոկր:*

Մի քանի արձանագրութիւնք եւս զորս կարդացել է Հայր Բժշկեանը՝ կարելի է տեսնել նորա ճանապարհորդութեանը մէջ:

Կամենիցի Հայոց զանազան արտօնութեանց մէջ յիշատակաց արժանի է եւ ազգային դատարանը, որուն մէջ Լեհաց Բագաւորաց տուած իրաւունքով 40 հայ իշխանք ազգին դատը կընէին, եւ կանուանէին 40 եղբարք:

Այս ազատութեանց հրովարտակը Վլատիսլաւ Բագաւորը տուած է յամի տեսան 1408. Գաղմիք 1448 տուել է հրովարտակ ազատ վաճառականութեան:

Այլ եւս շատ հրովարտակներ ունին Հայք հին Բագաւորներէն, որ մինչեւ ցայսօր կպահպանին՝ շատերուն վերայ հայերէն եւ քարաբերէն մակագրութեամբ:

Կարճ միջոցի մէջ այսչափ տխուր հետազօտութիւններն ընելէն ետքը, Սրբազան Առաջնորդին հետ այցելութեան ելանք Տիվլիզիոնի նաշաւիք Կոմս Նիբոսին, — որ է վեհապ մեհագն Խաչատուր Աղայի, — Ռուսաց արքեպիսկոպոսին եւ հոգեւոր ղարդին. եւ զգուշելով Հրէից աներես վաճառականներէն՝ որ կտիպէին իրենց բերած զանազան ազրանքները գնել, — ճշմարիտն ալ ասեմ, աճառութեանը զարմանալով՝ կամայ ակամայ զրպանս պարպեցի, ինչ որ կարտուի, — փութացայ կառքը մտայ. քեւս կառքին վերայ եւս բոլորն ալ ճանճի պէս կրափէին, եւ զանազան բաներ ցոյց կուտային. վերջապէս մինչեւ կամուրջն անցնելէս հազիւ ազատեցանք նոցա ձեռքէն:

Չուանչա եր երբեմն վաճառականութեան քաղաք, որ կային շատ հարուստ եւ երեսելի Հայեր: Ունի փոքր եւ հին բերդ Հայոց: Մեծ բազմութենէն վերջին ժամանակը 100 տուն կար կստէ ճանապարհորդը, բայց այժմ նոցա նշույն անգամ չէ մնացել: Միայն ինչ սլատուական եկեղեցի բողոքած են այն տեղ Հայք. անմահ յիշատակ իրենց Հայ աւուսանը: Եկեղեցին է բարձր գեղեցիկ եւ բաւական ընդարձակ: Շնորհակալութիւն լեհացի քահանային, որ ընկալաւ զմեզ մեծ յարգանք: Կերպարանք այս երկրասարդ քահանային ըստ ամենայնի էր հայ. բայց երբ իրեն հարցի, ասաց քե. «շատ կարելի է, բայց ստոյգը չգիտեմ. հայրս ոչինչ չէ ասած: Բայց Կամենիցու ճիւղ լեհացին կարող է ասել քե հայի սերունդ չեմ. ասաւ ճիւղ կմնար այն ծովացեալ ազգը, որոնց այժմ հազիւ եւ մեկ քանին կճանչնամ.» եւ սկսաւ բռնել շատ լեհացիներ որոնց ազգանուններն հայի են:

Եկեղեցին ունի վեց խորան. անեակ կողման է նուիրեալ Լուսաւորչի, ուր եւ նորա պատկերն այն իսկ օրինակաւ՝ ինչպէս էր Կամենիցու սուրբ Նիկողայոսի սեղանին վերեւի

պատկերը: Հայր Բժշկեանը իւր ծանապարհորդութեան մեջ պատերաւս վրայ կըլէ մի քանի պատկերներ հայ լիշատակարաններով. բայց այժմ բոլորը ջնջուած էին եւ առնասարակ պատերը մարմարանման ողորկ եւ մաքուր ծեփուած: Եկեղեցւոյ մէջ է եկեղեցւոյն կառուցողին գերեզմանը: Եկեղեցւոյ արեւմտեան մեծ դրանն առաջ կայ գերեզմանաքար մի այսպիսի արձանագրութեամբ,

ԱՅՍ ՇԻՐԻՄՍ ՀԱՆԳՍԱՐԱՆԻՆ
ԻԱՐԻՊԵԱՀԵԱՅ ԱԶԳԱՏԱՆՄԻՆ,
ՊՏԱՆԻ ՊԱՐՈՆ ՅԱԳՈՐԻՆ,
ՈՐԴՈՒՆ ԱՆՈՒԱՆԵԱԼ ՆԱԶԱՐԻՆ,
ՈՐ ՓՈՌԵՅԱԻ Ի ԿԵԱՆՍ ԹՎԻՆ
ՀԱՅԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՐ ՀԻՆԿԻՆ
ԱՊՐԻԼԻ ՏԱՄՆ ԵՐԵՔԻՆ.
ՀԱՆԴԻՊՈՂՔ ԻՆԵՒԻՐ ՍՈՐԱ ՀՈՐԻՆ:

Հայր Բժշկեանը այս քարը կարդացել է Լուսաւորէի խորանին առջեւը. կերեւի որ յետքը փոխուած է տեղէն: Քանի մի այլ քարեր եւս կային մարմարիոնեայ եւ հասարակ, բայց ոտքի տակ լինելով մաշուած էին:

Արեւմտեան դրան ճակատը մեծ քարի վերայ կայ քանդակեալ խորհրդաւոր փորութեամբ Քառն Աստուծոյ, եւ գլուխ առիւծու:

Եկեղեցւոյ պարսպին մէջ ընդարձակ է. մէկ կողմն պարտեզ, միւս կողմն աւերակ շինուածներ եւ քանդակներ տուներ, ուր նա մեզ ցոյց տուաւ. մեծ մարդասիրութիւն եւ եռանդուն հոգւով պատմեց մեզ այն կողմերի Հայոց վերաբերեալ շատ տեղեկութիւններ. հրաժարեցանք եւ այս տեղէն, նստելով կառքը իջանք զառ ի վայր դէպ առ Տնեսը, եւ նաւակներով անցնելով միւս կողմը՝ գնացինք Հօրին. այն տեղ քիչ մնալէն ետքը՝ ելանք ճանապարհ եւ միւս օրը երեկոյն Մայիսի 5 հասանք Պեղ քաղաքը:

Այս տեղ ժողոված կսպասին մեզ շրջակայ զիւղատեարք եւ զիւղ վարձող վաճառական Հայք: Յակոբ Աղա Տերաթեւան Բորովիչ՝ իւր ամուսնոյն եւ եղբօրն հետ եկած լինելով այս տեղ, շատ բախանձանօք հրաւիրեց իւր զիւղը

Մարեանէն կամ Մըրընտէն անուն՝ որ տասներկու վերստիւնեւի էր Պեղէն, բարձրադիր եւ զեղեցկանիստ: զիւղատերն ունի վայելուչ բնակութիւն: Այն զիւղն այս տեղ մնալով՝ տեսանք տանուտիրոջ բարեսրտութիւնը, որ յատուկ առատաձեւուն իշխան է: Սա յայտնեց իւր ցանկութիւնը Խաչիկեան Ռատմնարանին մէջ որդեգիր մի ունենալու: Ասոր համար յետ երկար դատողութեան եւ ընտրութեան հաճեցաւ կանխիկ վճարեց 250 բուպի տարեկան վարձ՝ լիարժեք աշակերտի մը համար, զոր պարտաւորի ամեն տարի ի23-էն Ապրիլի հասուցանել անբերի. իսկ աշակերտին ընտրութիւնը յանձնեց Սրբազան Առաջնորդին, որ որոշէ ընդունակ համեստարարոյ քանանայացու աշակերտ մի եւ անուանէ զնա „Տերաթեւան Սան“:

Սրբազան Առաջնորդը՝ իբրեւ Հիմնադիր եւ Նախագահ այն Ռատմնարանին՝ ընդունեց նորա ջերմեանդն նուիրատուութիւնը, եւ օրհնութեամբ հանդերձ յատնեց իւր շնորհակալութիւնը, խոստանալով ուղարկել նորա եւ զըրաւոր շնորհակալութիւն: Միւս առաւօտը դարձանք կրկին Պեղ, եւ այն տեղ քանի մի կարեւոր կարգադրութիւններ ընկէին ետքը՝ փութացանք մեր ճանապարհը եւ Օրհնէն անցնելով զիւղերեցինք Գրիգոր Ֆերհատ Մանուկ Պէյին զիւղն, եւ Մայիսի 7-ին դարձանք Քիշնե: Սրբազան Առաջնորդը քանի մը Ազգային եւ եկեղեցական կարեւոր գործերու երկու անգամ ժողովք ընելով երեսկեաց եւ հասարակութեանը, արդիւնաւոր վերջաւորութիւն տուաւ, եւ Մայիսի 9-ին Համբարձման օրը սուրբ պատարագին ժամանակը ժողովրդոց իւր հրաժարական օրհնութիւնը եւ շրնորհակալութիւնը յայտնեց, եւ զկնի ժամին քանի մի այցելութիւն առնելէն յետոյ՝ ի10-ն Մայիսի ուղեւորեցանք զեպի Գրիգորուպօլիս: Ծանապարհը ըստ մեծի մասին է ձորամեջ, ուր եւ հոյակապ կամուրջ մը կորոշէ Պեսարապօլոյ նահանգը Քերսոնի նահանգէն Տնեսը գետը, որուն վերայէն մեծ լատերով անցանք: Պեսարապօլոյ երկրին մշակութիւնը եւ բերքին հարստութիւնը մեծ զանազանութեան ունի Քերսոնէն. ուստի Տուպասար քաղաքը այս կողմը քիչ քիչ կպակասին ճանապարհորդին այն զուարճութիւններն՝ զոր երբեմն կզգար երկրին կանանչազարդ հարբաւորէնէն:

(Աւարտն յաջորդ բոլով.)

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Ն Ե Լ ՈՒ Կ

Ո՞վ էր նա որ հոգւով մարմնով հրաշագեղ,
Ինքը գերի, եւ ազատեց մի անմեղ.
Ազատեցաւ չար գաղանաց ճանկերէ,
Բըռնաւորաց եղաւ ահեղ մարգարէ,
Խայտառակեց շատ խմաստնոց սըտութիւն,
Եւ գուշակեց չորս տէրութեանց զօրութիւն:

